

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

Орган Друштва за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права.

Уређује
КЊИЖЕВНИ ОДБОР

Главни уредник
Натарина Богдановић

Уредништво
у Краљице Наталије улица, 31

САДРЖАЈ:

Белешке и новости.

Ослобођење жене у сексуалном
погледу Д. Игњачевић

Нови идеали II. П. Р.

Женско питање Ђ. Т.

Женска политичка права К. Богдановић

Грађанско васпитање жена у Белгији

Уметнички преглед:

Балеш. Мага Магазиновић-Геземан

КЊИЖЕВНИ ОДБОР:

Делфа Иванић, Зорка Каснар, Милева Петровић, Паулина Лебл-Албала,
Ружа Винтерштајн-Јовановић.

БЕОГРАД

ШТАМПАРИЈА САВИЋА и КОМП., КОСМАЈСКА УЛИЦА, БРОЈ 16

1920

ЦЕНА 2 ДИНАРА

Нашим читаоцима

Овим феминистичким часописом обраћамо се свима женама нашега народа, које су нарочито у току последњих ратова биле храниоци и заштитници својих породица, напомињући им да је то *њихов* лист, у коме ће наћи све оно што их занима јер се њих тиче, и где ће моћи да изразе све што им данашњи опстанак чини тако тешким. Оне морају бити свесне тога да им је дужност радити на што јачем растурању листа, како би се што већи број жена упознао са суштином женскога покрета и постао свестан велике потребе да жена у нашој држави стекне своју заслужену равноправност.

Поред ове прве, свима заједничке дужности да раде на што јачем растурању листа, наше интеллигентне и напредне жене обавезне су да нас помажу и својом сарадњом. Сваки добар прилог биће за сада само са

захвалношћу примљен — ма то била и кратка белешка од неколико редака — а доцније, када се лист буде растурао у више хиљада примерака, удесиће се да сваки чланак буде и хонорисан.

Песме и приповетке не примамо, али ћемо увек радо штампати сваки добар приказ каквога важнијег дела из лепе књижевности Исто тако доносићемо белешке и краће оцене о књигама које нам се пошљу на приказ.

Лист излази једанпут месечно.

стаје годишње	дин. 24
полугодишње	дин. 12
месечно	дин. 2

За све што се тиче уредништва обратити се на адресу *Женски Покрет*, Краљице Наталије улица, 31.

Претплату и рекламације упућивати благајнику и администратору листа, Анђи Шећеров, Бирчанинова, 19 а.

БЕЛЕШКЕ И НОВОСТИ

Велика феминистичка скупштина у Загребу

29 јуна полазе делегати наших женских друштава у Загреб, где ће се одржати прва скупштина ради стварања једнога централног савеза свих југословенских жена. Биће заступљена сва наша удружења, чак и она са крајњих граница.

— Идеја за стварање заједничког савеза, са свима женским удружењима у целој земљи, поникла је у нашем друштву и спроводи се истрајно и упорно. Благодарни садашњој Управи Српског Народнок Женског Савеза, та намера је од првог тренутка схватана правилно и прихваћена свесрдно. Последица тога рада, који пролази и пролазиће кроз врло тешке фазе, кроз оне исте кроз које пролази спровођење организације нашега државног уређења, — био је први конгрес у Београду, септембра 1919, и сада прва скупштина у Загребу, јула 1920. — Врло велики напредак у раду учињен је од прошлог састанка до данас, и надамо се да ће и последња сигнала размимоилажења у формирању заједничког савеза бити сасвим изравнана. У осталом, на какву ће основу бити постављен савез ствар је више формална, а главно је идеја, једнодушност, рад. — Нема сумње да ће на скупштини Хрватице и Словенке протестовати што су само оне добиле право гласа при општинским изборима, и што се са Српкињама још прави изузетак; а све заједно — Хрватице, Словенке и Српкиње — треба да протестују што је и то општинско изборно право скучено, ограничено само на извесну категорију жена. Јер није нимало демократски да се стављају неки услови за грађанке, који за грађане те исте земље — дакле за људе — не важе.

Жене и мир

Од првог до петог јуна био је годишњи скуп извршног комитета Интерна-

ционалне Лиге Жена за Мир. Двадесет и две земље припадају тој Лиги. Присутни су били делегати дванаест држава. Чак је и Бугарска имала своју представницу.

За нас специјално од интереса је одлука да комитет посвети један део своје акције за стварање секција на Балкану.

Председник владе

Али не Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, — Господин Венизелос, примио је недавно представнице Грчке Лиге за заштиту месних права и изјавио задовољство због јаког покрета, организованог од Грчке Лиге у корист права гласа за грчке жене. Г. Венизелос се нада да ће Гркиње врло скоро добити право гласа, јер либерална грчка влада не види никаква разлога да се женама не даду она права, која им само време даје и тражи.

Истински Демократизам

Феминистичке идеје, увек популарне код народа чехо-словачког, сада су остварене: жене су добиле активно и пасивно право гласа. Општински избори последње године били су прави триумф феминисткиња: први пут изабрано је 400 жена за одборнике општинске, четири кмета врше дужност на потпуно задовољство свију. Од 300 кандидата женских за парламенат ушле су њих 12. — Чехо-Словачки народ налази да ће учешће жена у политичком животу имати спасоносног утицаја на политичку борбу, а присуство жена у парламенту убрзаће радње на социјалној реформи.

Фрапантна разлика

Све су наше новине донеле како се људи, нарочито у Београду, мало интересују за општинске изборе. Зато једни налазе да би требало увести обавезно право гласа, други су мишљења да је томе узрок што су грађани морали „да се муче“, док дођу до пријавних листа.

Међутим у републици Аргентини др. Алиса Моро, председница националног савеза жена, уредник ревије „Humanidad Nueva“, позвана да учествује у Њујорку 1910 год. није се плашила да на мазги усред зиме пређе преко Анда, да би могла стићи у Калифорнију, одакле је отишла за Њујорк.

Један историски моменат

У Женеви, у катедрали Ст. Петра, препуној побожног и радозналост света, Miss Mand Royden са предикаонице одржала је проповед на француском и енглеском језику. То је прва жена која је уззвук оргуља прекорачила степенице предикаонице.

Сви су присутни били потресени и дубоко импресионирани простом проповеди, простим оделом и простим покретима Miss Royden.

Забрањивање да жене врше дужност проповедника и свештеника, јесте један од разлога што је католичка црква почела слабити, јер на тај начин у њој није било жене, оног моћног фактора. За акцију, створен је тиме јаз између два пола, „уместо да су и жене и људи стављени напоредо да братски сарађују на послу божјем.“ Тако пишу клерикалци.

Miss Royden није ушла сама у катедралу, њу су увели пастор и ректор Универзитета.

И док клерикалци увале жене у катедрале, пењу их на предикаонице, дотле наши напредни демократе налазе да српска жена није достојна да заседава у нашим бедним општинама, назови парламенту, па чак не може бити ни управитељ, ни директор женских школа !!

Белгијанке

Савез белгијских жена упутио је представку средишној канцеларији за организацију интернационалног Конгреса жена у Женеви, који је отпочео рад почетком јуна.

У тој представи Белгијанке су тражиле од немачких жена, ако не могу и неће да осуде држање Немачке у 1914

год. и за време рата, а оно да изјаве, барем, жаљење због оних ужаса почињених од пруског милитаризма у окупираној земљи.

Немачке жене, немачки савез жена, није пристао да да макакву изјаву у томе погледу.

Зато су Белгијанке одбиле свако учешће на Конгресу.

Жена у општинском већу

Ако жене још не могу да се чују у сваком парламенту, оне већ у многим државама имају своје право гласа у општинама. И ту оне развијају такве способности и акцију да би се и њихове мушке колеге имале чему научити. Нарочито је корисно њихово учешће у питањима јавне сигурности, у одржавању реда и чистоће и у полицијским мерама против проституције и малолетних злочинаца. И грађани и грађанке свуда врло радо гласају за женске кандидате, јер осећају њихов добар утицај у општинском раду.

Брачно право у Америци

Лига жена које гласају, организована недавно у Чикагу, предузела је на првом месту ревизију брачног права. И нашло се да су многи параграфи у њему толико застарели да никако не одговарају данашњем демократском времену. Нарочито жена изгледа много запостављена када је у питању њена лична зарада у заједничким породичним приходима, а није јој бољи положај ни када се тиче права наслеђа после мужевљеве смрти. Како жене у Америци имају данас пуно право гласа, те могу да утичу и на доношење закона, то ће оне свакако настојати да у најкраћем времену из основа преиначе брачно право и оба брачна друга потпуно изједначе у свему. — Колико би тек у нашим законима морало да се мења док би се постигло потпуно изједначење!

Ослобођење жене у сексуалном погледу

Има већ више од пола века како су жене са разбуђеном свешћу примиле на своја плећа велики део озбиљних јавних послова и ступиле у борбу за своја непризната права. Од тога доба није прошао ни један женски конгрес, ни једна скупштина, ни један митинг, а да жене нису покренуле оно најболније питање у своме програму рада: Ослобођење жене у сексуалном погледу.

Последња велика међународна скупштина свих женских савезних друштава одржана је у Риму 1914. год. И том приликом као и свагда пре тога, донета је одлука: да сви женски савези имају да се боре за укидање јавних кућа и за уништење трговине белим робљем.

Септембра 1920 одржаће се у Кристијанији опет таква велика скупштина, прва после рата. Поред осталих, опет је на дневном реду и ово најтеже социјално питање које се жене најјаче доима: *Прокламовање једнаког морала за људе и жене и укидање трговине жениним шелом*. У том циљу ће се спојити хигијенска и морална секција у један заједнички рад. Оне имају да проуче сва средства којима би се могле сузбијати венеричне болести и да траже нове путеве за решење тог питања, јер је установа јавних кућа по друштво штетна и срамна, а истовремено немоћна да поменуте болести сузбије.

Жене из Аустралије излазе на ову скупштину са једним новим пројектом у том циљу. Исти ће се проучити свестрано и из њега ће се извући све што се за ту борбу буде показало као корисно. Његова је тенденција да се имају интернирати све особе неспособне да обуздају своје сексуалне инстинкте. Као год што су за друштво опасни и морају подлећи казни лопови и разбојници, тако се не могу кретати слободно и остати некажњени ни они који необузданошћу

својих нагона представљају сталну опасност за средину у којој се крећу и у којој врше злочине често много теже но што су крађе и убиства.

Веома је погрешно схватање да је огроман број оних несрећних жена познат под именом проститутки, осуђен на вечито изгнанство, а често на доживотну робију у јавним кућама, доведен дотле због својих рђавих нагона. Не, то су готово у већини случајева невине жртве некажњених разбојника. Подajмо себи труда и испитајмо на лицу места само извештај број ових несрећница, проверимо савесно добивене податке, па ћемо пред собом угледати језовиту слику страдања.

Ми ћемо говорити уопште, ма да за велики број тих случајева имамо у рукама аутентичних података. Њихова историја већином је ова: као девојчице од дванаест до петнаест година, неписмене, без родитеља, или са родитељима сиромашним, али често врло поштеним, посредно или непосредно долазе у руке баш старијим људима, често „на положајима“. Оне падају у руке полицијских писара, органа јавне безбедности; затим новинара, органа јавног гласила; народних посланика, заштитника народних тековина; официра, бранилаца народне слободе, и т. д., и т. д. чиновника свих струка и виших и нижих.

Једна девојчица од дванаест година, без игде икога, нађена је заражена најстрашнијим полним болестима, а доказало се да су је призивали не само војници, већ и сви официри тога пука, често официри после војника — рат ту није сметао — и нико, нико се не нађе да је после бар милосрђа ради упуту у болницу, или преда коме на чување. Друга девојчица од четрнаест година доведена је у хотел капетану I класе. После три дана он одлази одатле и оставља је у истом хотелу. Полиција је налази тешко заражену, спроводи у болницу, а затим, будућност јој се зна.

Испитајмо историју сваке такве несрећнице до деветнаест година, проверимо та факта и износимо их јавно. Колики ће број оних „на положајима“, цењених и уважених, задрхтати од помисли да ће у тим редовима бити откривена и њихова имена.

Ето, то треба да буде дужност многих жена које безбрижно и спокојно проводе свој живот, да се осврну на ту несрећну децу која невино страдају од дванаесте до петнаесте године. Спасавати њих оне ће често пута спасавати и свој мир и срећу своје деце.

Нама женама не сме да остане равнодушно хоће ли годишње хиљадама те невине деце да постају жртве нечистих нагона и хоће ли ти људи без гриже савести, без свести о своме злочину мирно да напредују у својој каријери. Наша је дужност да се заинтересујемо за судбу тих девојака и да приступимо већ једном спровођењу једног морала за људе и жене. Ми не смемо допуштати да за једно исто дело дете од дванаест до деветнаест година, без родитеља и заштите, буде прогоњено, жигосано и осуђено, а човек зрео и свестан уважан и цењен.

Приђимо тим девојкама. Наћи ћемо да је врло често сачувано много доброг срца у свима. Оне саме себе сматрају за нешто најниже и покорно се склањају с пута. Оне се завлаче у тамне, ниске мемличаве станове на периферији. Њихови одговори, покрети, држање на дневној светлости живе улице застрашени су, скоро подивљали. Оне су покорне и често врло вредне раднице само кад се упосле.

Већина њих је заражена, или била заражена. Заразили су их једни људи, да би оне заразиле друге, који се као заражени жене и оснивају породице, воде трговину и богате се, стичу положаје и уживају најбољи углед у друштву, док су оне прогнане, провлаче се кроз апсане. Доцније су подвргнуте најстрожим пре-

гледима и понижењима свих врста, која отврдну и оно мало срца што остане и униште оно мало стида, што би се још дало сачувати. И при свем том се још каже: „Ово питање не треба и није да решава и расправља жена“.

У име свих оних хиљада и хиљада пропалих, понижених и избачених жена које тако често несвесно постају најстрашније место блата, заразе и гнушања, има да се дигне свака свесна жена, свака мајка и свака будућа мајка, чија је дужност да се обавести, упозна, заинтересује и дигне свој глас и протест у лице целог друштва.

Људи су досад тражили с правом беспрекорну невиност од свију жена, и жена је као из страха чувала ту невиност не питајући ни за шта. Право је да најзад и жена затражи у замену такву исту невиност од људи па да тако уђе у ту најтежу, најболнију и најкомпликованију социјалну борбу и као жена и као мајка.

Проповедајмо на сваком месту и у сваком часу једнак морал за људе и жене.

Д. Игњачевић.

НОВИ ИДЕАЛИ

II

Кад се основни појмови о човеку и раду измене, онда ће многе друге идеје саме од себе морати пасти. Ако се цела Земља схвати као једна велика радна задруга, онда се ни борба за опстанак не може више сматрати као позитиван фактор живота. Тај позитиван фактор живота може бити само рад, којим се ствара и одржава, а не борба, којом се руши и ништи. Она може постојати у животу само као један негативан фактор, који интервенише кад ваља нешто старо срушити или штетно удаљити.

Радећи за земљу и живећи од ње, ми је не смемо ни пустошити ни ништити, јер би тиме ништили резултате свога рада и извор своје снаге. Место да се с њом

боримо, ми је морамо снажити и потпомагати, морамо се трудити да наш рад доведемо у што већу сагласност с њеним, с тога и не можемо више оснивати наш живот на борби, него на хармонији. Наш идеал није више да владамо светом него да му што више користимо.

С таквим схватањем, које би — пошто оно још нема имена — могли привремено назвати: тераизам, ми се приближујемо концепцији старих теократских друштава, по којој је човек живео за Бога, с том разликом што ми нећемо имати више да пасивно слушамо Бога, т. ј. природу, него да је нашим радом стварамо и одржавамо. Ми се опет враћамо природи, али не као деца која живе од њене милости, или слуге које у зноју лица свога зарађују свој хлеб, него као свесни сарадници, као радници — уметници, који упоредо са природним силама раде на стварању овог света.

Кад променимо тачку гледишта, нама ће многе ствари изгледати друкчије. Тако ће и социјализам, кад се с тераизмом буде довео у везу, добити сасвим други значај. Док се на њега гледало са европске тачке гледишта, он је изгледао прилично бесмислен. Ако је друштво само један скуп индивидуа, од којих сваки живи само зато да што више развија себе, онда заиста сав онај огроман друштвени апарат, оне гломазне машинске инсталације, она гвоздена дисциплина изгледају несразмерне и неразумљиве, према једном тако ситном циљу рада, као што је развитак једне индивидуе. Ако се сва срећа налази једино у имању и уживању производа рада; ако је слобода највеће благо за човека, тада је много простије, а можда и праведније, пустити сваког да ради за себе и да живи по својој вољи и нахођењу, као што је било за време индивидуализма.

Оно што је у европским индивидуалистичким друштвима било највише несимпатично и за данашње време несавремено, то је био онај њихов ситан, узан,

у правом смислу речи буржоаски идеал живота. Живећи само за себе, они су сав свој рад били сконцентрисали око своје личности. Како човек нема погодних органа за онај рад којим би себе одржавао, то су се и Европљани много намучили радећи за себе, а релативно мале користи од свог рада имали. Најважнији део онога што је за одржавање и развитак индивидуе потребно може само природа да произведе или друштво да уради, и кад индивидуе неће да раде на унапређењу природе и друштва, оне лишавају саме себе оног што им је најпотребније. Упућени да живе поглавито од производа свога рада, Европљани су имали истина много новаца, разних драгоцености, палата, луксузног намештаја и одела, али су ретко кад били сити, у палатама су се мрзли од зиме, а у својим богатим градовима у којима није било сунца ни ваздуха, живели су усамљени, без другова и пријатеља.

Европљанин се није осећао срећним. Магарац који свиралу поједе музику неће чути; — тако и Европљани, гледајући на овај свет једино са утилитаристичке тачке гледишта, нису били у стању лепоту и драж његову осетити. Било би занимљиво знати праве узроке европског песимизма. Најбогатији и најмоћнији европски народ, који је највише блага и земаља приграбио, патио је од spleen-a, те болести освајача, која је — од како се први пут на шпанском двору указала, — постала верна пратилица свих оних у чијим земљама сунце не залази. Ми морамо по некад да се питамо, какво је морало бити то европско друштво, у коме се није веровало ни у истину, ни у правду, у коме се без борбе и непоштења није могло живети, у коме су сви велики духови били до очајања несрећни, осећали се као изгнаници, којима је једина утеха била да једном замишљеном свету богова, божанственим језиком причају својој тугу и свој јад.

Ако се социјализам не ослободи бур-

жоаских појмова, ако се задовољи само тиме да исхрани и одене своје чланове, да им „са минимумом рада осигура максимум уживања“, ми ћемо у њему имати једно друго издање европске културе, у толико горе и страшније што ће у већим размерама и са снажнијим средствима бити изведено. Европски рат је најбоље показао шта бива кад се машински рад стави у службу европских идеала.

Социјализам може имати неке вредности само онда, ако буде у стању да људима пружи један узвишенији и племенитији циљ рада. Ако не будемо више радили само за себе, него и за једну већу целину, као што је планета Земља; ако у том раду будемо видели нашу најважнију функцију, а у њеном вршењу будемо нашли праву срећу; ако нам успех рада буде пречи од празне личне слободе, — онда ће нам и социјализам са својом моћном организацијом доћи као поручен. Тада ћемо тек појмити прави значај те организације, и разумети зашто је било потребно да се стварају оне велике радне целине, зашто се рад стављао изнад свега, зашто су се морале лична слобода и лична својина да ограниче.

Кад је сваки човек имао други циљ рада, и сваки знао само за своје личне интересе, онда је, сасвим природно, било немогуће људе сложити, и свака помисао на мир међу њима морала је изгледати као утопија. Али, кад се људима да један тако простран циљ рада као што је одржавање земље, који обухвата не само интересе свих људи него и свих створења на њој, онда није више искључена могућност да се интереси разних људи и народа доведу једног дана у сагласност. Кад би људи сву своју снагу и памет удружили са природним снагама, и употребили на одржавање земље, од ње би се лако могао направити један велики, леп парк, једна идилична Аркадија, у којој би владали ред и слога, у којој би нам сви људи били другови, животиње наши добри прија-

тељи, а дрва наша „велика браћа“ — као што је Гете волео да каже — у којој би земља давала човеку све што му треба, он ослобођен бриге за опстанак, могао да се сав посвети оном раду који најбоље одговара његовој природи и његовом позиву.

Нас би и сувише далеко одвело кад бисмо хтели да изнесемо овде све промене које би тераизам у нашим појмовима изазвао. Ми смо за сад само хтели да у овом тренутку, кад имамо једну велику државу да организујемо, упознамо своје читаоце са једном идејом која може имати не само великог, но и врло благотворног утицаја на менталитет једног друштва; јер најпосле сваки мора признати да је много лакше организовати једно друштво са људима који хоће мало да уживају а много да раде, него с онима који би хтели све да уживају, а ништа да не раде.

П. Р.

ЖЕНСКО ПИТАЊЕ

Историјски развој и значај по друштво

У овом чланку говориће се о женском питању уопште, како оно стоји у западним земљама, а за другу прилику оставићемо да говоримо нарочито о нашој жени.

Поборника за женску еманципацију има још за време Ренесанса, у XV веку, али женско питање постаје социјална чињеница тек за време Француске Револуције. Објава људских права била је објава природних права човека, те су и жене објавиле своја природна права. Међутим озбиљан женски покрет јавља се у XIX веку, када га је изазвао сам друштвени живот. У Северној Америци жена се успешно бори још половином XIX века: она која се борила за еманципацију робова, почела се борити и за своју еманципацију. Северна Америка, која је уопште утицала на европ-

ске идеје у смислу демократизма, утицала је и у овоме погледу.

Женско питање обухвата у главном три питања: о положају жене у браку, о њеном положају у друштву — управо о њеном учешћу у култури, — и питање о праву гласа, то јест о активном учешћу у политичком животу. Свако од њих обухвата безброј ситних питања. Жене траже свуда у овим областима изједначење са човеком: једнакост у браку, једнако учествовање у култури и једнакост политичку, правну. При томе има две струје: умеренија и радикалнија, — за релативну и за апсолутну једнакост.

Што се тиче узрока женског покрета, они су идеални и економски, као у свима социјалним покретима. С једне стране, жена тежи да буде на висини модерне културе, модерних идеја, и нарочито да буде самостална, да се призна њена вредност као моралног, аутономног бића; с друге стране, данашњи економски услови, економска невоља, бацили су жену у економски вртлог ван куће, да тражи себи рада и средстава за живот. Та два узрока немогуће је одвојити један од другог. Учешће у економском животу рађа тежњу за самосталношћу и свест о вредности, а тежња за самосталношћу гони жену у привредни, културни и политички јавни рад. Тенденција модернога друштва индивидуализирања и социјализирања сјајно се огледа у женском покрету: жена је свесна себе, она се индивидуалисала, јер учествује све више у социјалном животу, — и обрнуто, зато што учествује у њему, постаје свеснија.

Има више типова жена, и оне се на разне начине сналазе у данашњем друштву. Пролетерка је од увек навикла на посао ван куће, она је на то одавно принуђена. Сељанка непрекидно учествује у привредном животу, као и жене по нашим паланкама. Велики полет индустријализма није изненадио прву, али је значајно велико изненађење за жену сред-

њег сталежа. Потребе су веће него што су биле, приходи недовољни. Нарочито је незгодан положај неударних, којих има све више, и којих ће сада у Европи бити веома много. Исто вреди и за удовице, којих ће такође бити много. У ствари, и оне су пролетерке, јер улазе у привредни живот што морају да се боре за опстанак. Из њихових редова су се истакле поборнице за еманципацију. Вође су им жене са вишим образовањем, од утицаја и идеја. Њима се, најзад, придружују добро ситуиране грађанке да би донекле избегле празнину живота, нарочито ако су без деце и несрећне у браку, што није реткост.

Између пролетерке и буржоаске жене постоји једна разлика: пролетерка би хтела да се врати у кућу, у породицу, ка својој деци; буржоаска жена би хтела ван куће. Поред све те разлике постоје донекле и заједнички интереси, који ће их задржати у заједници само до извеснога момента. Заједнички интереси су у томе што мушкарци и када су присталице крајњих социјалистичких идеја, несвесно, инстинктивно потцењују вредност жене и гледају у њој супарника.

Али женско питање није само економског и правног карактера, већ и питање обичаја и морала. Женски покрет има да се бори са традицијама и да промени расположење и схватање човека о жени. У том правцу важна је за еманципацију идеја једнакости, наглашена први пут у Хришћанству, потом у XVIII веку. Данас иде у прилог томе схватање модерне науке, која доказује да су човек и жена само различити, али ни виши ни нижи једно од другог. Они се, дакле, допуњују, и пуну вредност имају тек онда када једно и друго даду отисак од себе у култури.

Разлике између човека и жене изгледа да су овакве. Човек има ум комбинаторски, који дедуцира, наклоњен је апстракцијама, аналитичан је и геометријски; жена има финоће, такта, интуиције,

показује много смисла за конкретно и синтетично. Човек ствара, жена репродукује. Човек види даље и више, жена често правичније, — ако није обузета страху. Човек је специјалиста; жена енциклопедиста. Она има развијен дух реда, хармоније и економије. Ако човек може да се жртвује за човечанство, за нешто удаљено, будуће и апстрактно, — жена је геније у љубави према одређеном лицу, и љубав је за њу нешто конкретно. За човека — рекао је један психолог — љубав је радост; за жену је то сам живот. Док је човек у љубави чулан, страстан, необуздан, жена је тиша, саосетљивија, и њена љубав је сталнија и дубља.

Постоји једно схватање које је прешло из биологије у психологију и чак социологију. По њему, жена има улогу чувара и регулатора онога што прикупља и сређује, а човек врши улогу проналазача и путовође. Отуда жена има видно место нарочито у периодима сређивања и прикупљања, — мирним, органским, како се то стручно каже; човек се истиче у периодима прелазним, критичним. Но ма како да је у истини — пошто је ово биолошко схватање више априорно — жена несумњиво може да буде револуционарна. И она је таква готово увек када је јаче ангажовано њено осећање и њен морални инстинкт.

Разлика у половима несумњиво, дакле, повлачи за собом разлике психолошке, отуда и социјалне. Али тако исто несумњиво је да те разлике делимично имају корена у разликама социјалног положаја човека и жене. Ово је заиста једно од најфинијих и најтежих питања у науци. Толико је међутим извесно да се не може тврдити да жена неће развити неке нове способности у будућности, нарочито у интелектуалном погледу.

Што се тиче њеног учешћа у култури, оно је данас несумњиво у оним гранама у којима то допушта њено биће овакво какво је сада. Временом ће на сваки на-

чин учествовати све више и више, особито тамо где је потребно много нежности и такта. Са својим високим моралним особинама, она би несумњиво много помогла покрету пацифизма, као што би јој била задаћа и то да љубав одухови. Њена је област васпитање, хигијена, морал, уметности и литература, а показала се веома подесном и у многим административним функцијама, као и у трговачким пословима. Католицизам на Западу рачуна са њеним мистицизмом и проповедничким даром; социјализам апелује на њену правичност и осетљивост за патње.

За данас, економски посматрано, рад жене је секундаран. Али под оваквим друштвеним условима, она ће бити не само задржана у старим границама него ће се ове проширити толико да ће вероватно доћи у опреку са њеним чисто женским особинама. Друштво је дужно водити о њој рачуна и заштитити је као такву. Но у томе лежи један велики и тежак проблем који се мора решавати само у заједници са свима осталим друштвеним проблемима, јер ту важи правило: сви скупа или ниједан.

Женски рад је данас плаћен много мање него мушки. Узрок за то не лежи у мањој вредности њенога посла, него у томе што је поље рада за њу јако ограничено, и што је скромна у потребама и захтевима. Не треба заборавити да у свима земљама жена учествује врло много, готово колико и муж, у земљорадњи, особито у земљорадничким земљама каква је наша. Ту јој нико не забрањује да ради, али никоме не пада на памет да јој да права која има и муж.

Неки тврде да ступање жене у привредни живот — индустријски и духовни — спречава њено ступање у брак. Међутим статистика то очевидно пориче: у радничким круговима број бракова није опао. Тенденције које избијају из данашњег друштва такве су да се све више човек цени по ономе што уради

сам. Жена, дакле, добија у моралном угледу пред другима, и пред мужем. Паметан човек све мање ће да цени мир, а све више рад.

Али не само да привредно учествовање не спречава женино ступање у брак, већ ни политичко. У држави Wyoming, где жене гласају више од 40 година, разводи брака су се умањили од прилике за 50%; у Новом Селанду толико исто, и ако тамо жена има право гласа тек 15 година. Право гласа је несумњиво симптом за њену знатну културну улогу коју она има у тим земљама.

Противници женске еманципације истичу да се жена у привредном животу сукобљава са човеком као његов конкурент, и поводом тога воле да нам испричају ову анегдоту. У Сједињеним Државама, чини ми се у Њујорку, један млад човек и девојка воле се и хоће да ступе у брак. Али то је немогућно док она не добије службу, пошто не би могли обоје живети од његове плате. И најзад девојка добија службу. Обоје пливају у срећи. Кад сутрадан, младић добија саопштење да је отпуштен. Девојка је добила место које је имао дотле њен вереник, добила га јер се примила за мању награду. То је духовито и могуће. Али то није општа појава. Модерни привредни живот је толико разгранат да тражи све већи број радних снага, затим жена има извесних својих специјалних послова, најзад њена улога је за данас секундарна. Али и ако има конкуренције, има је као што је има између самих радника мушких, има је услед општих узрока, система у коме живимо. Па зар да жена ради мушкарца или ради оваквога неправичног система изгуби право на рад, што значи право на опстанак?

Још А. Смит је рекао да је најсигурније мерило за оцену културе положај жене: у колико она има већу вредност, у толико и друштво. Толико је то важан проблем културе. Данас је међутим

нарочито истакнут ратом, а и свима тенденцијама модернога друштва. Не треба ни помињати — тако је то само по себи јасно и истинито — да треба жену изједначити свуда где ради исти посао као човек. За мене је јасно да треба да учествује и у политици. Друга ствар је како ће се то извести и да ли ће бити постепености. Али принцип се мора одмах поставити, и кад је реч о нашим приликама, нарочито имати на уму да се не сме пропустити момент доношења новог Устава. У њему не би смело остати да само човек има право гласа.

Жене, будите свесне овога принципа: *Човек одговара за стварање, а жена за усавршавање.*

Б. Т.

ЖЕНСКА ПОЛИТИЧКА ПРАВА

Ниједна тачка феминистичког програма не изазива толико негодовања у јавности колико питање о женском праву гласа. Допушта се, јер се допустити мора, да ступамо у државну службу и обављамо готово све јавне послове, пошто прођемо кроз исте школе и положимо исте испите као мушки; али како за политику нигде не постоји редовно школовање нити је прописана каква политичка матура, то ми уопште немамо начина да покажемо своје способности и за ту врсту посла. Без политичке праксе и теоријски недовољно обавештене, ми бисмо, како многи тврде, својим учешћем у политици не само разориле породицу него упропастиле и државу. Отуда захтеви да се борба за женска политичка права енергично сузбија, и да се законска санкција потпунога грађанског изједначења за жене одлаже докле год се може.

Насупрот овоме имамо другу, напреднију струју, са захтевима да жене одмах добију изборно право, — али ограничено, ради поступности и сигурније заштите од елемената сасвим неуких и због поводљивости готово неурачуњли-

вих при изборној борби. — Најзад је ту и трећа, бројем најмања а по идејама најнапреднија група оних који су за неограничено женско право гласа, и ако су, наравно, свесни да међу женама, исто као и међу људима, нема једнакости ни по умним способностима, ни по знању, ни по карактеру. Тој убеђеној и напредној мањини очевидно није намењен овај полемички чланак, него онима из прве и друге категорије, којима се данас придружује и огроман број наших жена. Њих све заједно још увек треба разuverавати и убеђивати логиком и фактима, а највише ударати на традиције и заблуде, које они стално подмећу тамо где им недостаје разлог.

Прво што нам се с те стране наводи против неограничених женских политичких права, то је необавештеност и неизвежбаност наша у политичкој пракси. Људи — то је већ нешто друго; они учествују у политици од како знају за себе, интересују се за њу и не пропуштају ни један скупштински избор. Они су, дакле, већ рутинирани, и зато им нико не може оспорити ниједно политичко право.

Међутим што се дуже размишља о тој политичкој пракси, која се стално потрже као најјачи разлог против неискусних и необавештених жена, то се све боље увиђа да она код нас никада није личила нити је данас налик на какву политичку школу, где би нешто корисно и добро могло истински да се однегује и научи. Према томе, ако би ваљало штогод узети као будући идеалан образац за углед, најмање би за то била подесна баш наша политичка пракса, и њу бисмо пре могли заборавити него истицати као модел и лекцију за будућност. Жена, срећом по њу, нема ту шта да заборавља: ни партијске традиције ни укорењена политичка предубеђења. Њена политичка свест је за сада већином *tabula rasa*, чист лист хартије који тек има да се испуни, и настојање да се то учини на један најбољи и најнапреднији начин морало би да буде

велика и заједничка брига свих напредних људи и свих интелигентних жена.

Чудновато је међутим да се у нашој демократској држави не осећа довољно ни важност ни актуелан значај питања о формирању женске социјално-политичке свести, нити се предвиђа колико би се тим учинило за добро грађанско васпитање млађих нараштаја, које ће једнога дана извесно бити поверено мајкама, учитељицама и наставницама по средњим и стручним школама за омладину оба пола. Напротив, још увек се изјављује код нас да томе није време, или се све узима са комичне стране, и ако је феминизам одавно ушао у фазу озбиљне јавне дискусије и за свакога паметног човека престао да буде смешан. Јер жена која ради и показује способности за сваку професију није више утопистичка визија далеке будућности него је ту, пред нама, и ничија воља или самовоља не може више да је потисне назад у једно примитивније стање. Ми остављамо социолозима да научно испитају зашто се тежиште женскога рада све већма помера из куће у друштво, а нас овде интересују само логичне последице и практична страна тога утврђеног факта, па ћемо на то и обратити највећу пажњу.

Ту нам се одмах намеће питање, докле ће жене хтети да раде све што и мушки, и тако исто добро као мушки, а да са својим друговима на послу не буду потпуно изједначене? И да ли ће се задовољити ако их изједначе само у титулама и плати, или ће исту једнакост захтевати и у политици и друштву? У ствари, оне то одавно захтевају, и ту потпуну грађанску равноправност истичу данас као своју неодложну и битну потребу. Истина је, додуше, да ту потребу још не осећају довољно све наше жене, и у томе би противници феминизма заиста имали право. Ту потребу осећају у овај мах само жене које раде и мисле; не знају за њу оне које само раде а не мисле готово ништа, и вероватно је више

или мање вешто симулирају оне које нити морају да раде нити су навикле да кадгод озбиљно мисле. Но циљ је наше женске организације и задаћа је нашега *Женског Покреша* да све жене код нас науче и радити и мислити својом главом. Друга ствар је када ћемо у томе потпуно успети; главно је да већ сада има велики број оних које и раде и мисле као људи, и да није ни демократски ни правично ако им се ускраћује потпуна грађанска равноправност. За остале жене, без изузетка, морао би важити исти демократски принцип, јер ни мушкима се не стављају више никаква ограничења, нити им се грађанска права одмеравају тачно према способностима и политичком знању.

Али ми видимо већ гдекоје озбиљне државнике, и уз њих све неозбиљне противнике феминизма, како се дубоко замислили и тешко забринули што ће политика сасвим да изопачи и поквари наше питоме и добре жене. Но у колико је та велика брига више оправдана, у толико је за људе мање похвална, јер тиме се прећутно казује да сав наш политички живот одиста личи на неку опасну и ружну епидемијну болест. И сада, уместо да сви сложено прегну око истребљивања корупције и шарлатанства, људи нам саветују да се чувамо и да скрштених руку, из пристојне даљине, посматрамо њихов безнадежно рђав политички рад, — ако нећемо да им равнодушно окренемо леђа и гледамо само своја „женска посла.“

Такав савет нама се, међутим, нимало не свиђа, нити нам изгледа могућно задржати у данашњим приликама потпуно равнодушан став. Јер прво, ми видимо да се појам политике данас необично проширио и обухватио многе друштвене послове у којима су женски интереси толико исто заступљени колико и мушки, па је свакако и правичније и боље да женски утицај на те послове буде не закулисан и посредан него законски санк-

ционисан и јаван. Овим начином подигло би се женско достојанство и појачало осећање личне одговорности, као и воља за рад, — нарочито код оних којима данас, из разних узрока, врло често понешто од тога недостаје. — Друго, ми никако не мислимо да је политика само ово што се види по нашим новинама и у нашем садањем Парламенту. Права политика, она која базира на потребама народним а не на уским интересима партијским, и која се руководи начелима а не интригама и себичним рачунима, — таква политика достојна је најумнијега и најбољег човека. Она не свлачи људе у прашину него их уздиже и ставља потоњим нараштајима за углед, ствара од њих апостоле и вође или народне мученике, — зависи од времена и прилика у којима се живи. Такву политику треба да створе данас наши људи и да, без страха и стида због својих поступака, позову на сарадњу све паметне и напредне жене.

К. Богдановић

Грађанско васпитање у Белгији

Са 60 гласова против 33 добиле су Белгијанке ове године општинско изборно право. То значи, како се вели у једноме белгијском листу, 2,000000 жена изборника, које ће заједно са људима да воде бригу о локалним интересима и да заузимају у општинској управи часничка места.

Нова права намећу белгијској жени и нове дужности, озбиљне и тешке, о којима она мора мислити и настојати да их правилно схвати. Јер о томе се ради да се женско учешће у општинским пословима учини корисним по општу ствар, и да се једанпут ућуткају они који непрестано говоре да жене нису ни најмање спремне за јавну акцију те врсте. Ако баш и нису потпуно спремне, оне имају толико природних диспозиција да стекну то што им у спреми недостаје,

и тога ради потребне су им поуке и директива за послове у којима тек почињу да учествују.

Белгијске жене имају ону велику врлину коју су ратне прилике још нарочито развиле, а то је јако осећање социјалне дужности. Када су настали тешки ратни дани њима се свака нова друштвена обавеза учинила као природно проширење оних традиционалних породичних дужности, на које су одавно већ навикле. Тако се и сада осетило да су чак и жене које нису нарочито желеле изборно право, одмах зажелеле да га савесно и зналачки употребе, и да своју изборничку функцију обаве себи на част, а општој ствари на корист.

У чланку који овде доносимо у изводу непрестано се инсистира на томе да Белгијанке не треба одмах да упадну у вртлог изборне борбе и да једино на тај, код људи већ уобичајени начин, воде своју женску политику. Оне морају настојати да својим учешћем у политици сузбију чак неке политичке настраности, и да стално теже за подизањем нивоа своје моћи и утицаја на јавни живот.

Овим се одмах намеће питање о грађанском васпитању жена, јер њихова нова политичка права биће само онда стављена на добру основу ако се тачно зна како треба вршити одговарајуће дужности. Зато све Белгијанке са вишим образовањем, јачим интелектом и бољим положајем у друштву одлучиле се да мобилишу све женске снаге у својој земљи, у том смислу што ће обавештавати, упућивати, подстицати и одушевљавати оне које немају данас ни много знања, ни довољно интереса за јавни рад, ни потребних средстава да надокнаде што им недостаје.

„Човек дугује другоме све оно што може за њега да учини“, — каже једна изрека коју Белгијанке узимају данас као своју девизу. И оне се подухватиле да саме, без учешћа партијских људи

удесе грађанско васпитање за жене, и да примером и живом речи покажу како се може служити друштву и држави а да се не робује ниједној нарочитој партији.

Патриотско Удружење Белгијских жена оснива течајеве за грађанско васпитање по целој земљи; саставља угледна предавања за своје секције по унутрашњости, даје све потребне информације свакоме ко се обрати непосредно или писменим путем, и напослетку има у пројекту да покрене један недељни лист чим се материјалне прилике мало побољшају. Течајеви имају дијалогски облик и прилагођени су интелектуалном ступњу развитка женских слушалаца. Питања о којима се разговара тичу се општине, њених закона, администрације и послова које регулише општинска управа. За сада је то најхитније и најважније, те се предузима на првом месту.

Упоредо с тим буди се осећање одговорности за јавне послове и развија се смисао за самостално расуђивање. Иде се за тим да се покаже како је споразум свих удружених жена могућан чак и када је у питању политика.

Уметнички преглед

— Балет —

Поникао је у Италији у XV веку. Развијао се поступно из турнира, ритерских игара, дворских па чак и црквених светковина. Ренесанса даје у светковинама синтезу свих уметности. Раскош, сјај, утанчаност укуса и техничко савршенство бинске механике на тим свечаностима превазилазе појмове данашњице, уображене у своје еволуционо савршенство.

Године 1489 даван је први балет у част венчања херцога миланског Галеаца с Изабелом Арагонском. Мени и гозбаритмизирани су у *први балет* овако:

Јазон и Аргонаути у игрању постављају сто, златним руном застрт. Меркур

доноси теле, Дијана јелена, Орфеј печене птице, певајући да је ова свечаност његова прва радост после огромне недаће с Евридиком. Он не зна ништа боље до да птице, своје најодушевљеније али луде слушаоце, жртвује овој свечаности. Тезеј и Аталанта доносе калидонског вепра, Изис са нимфама пауне, тритони рибе, Хеба воће и сир. Велики гастроном Агициус објашњава најзад цео догађај. —

Тај мени претворен у представу био је проткан пригодним играњем и карактеристичном музиком.

Затим долази мала пантомима у којој грације и аморети кажњавају „рђаве“ краљице: Семирамиду, Јелену, Медеу, Федру, Клеопатру, а одају дивљење „добрима“: Пенелопи, Томири, Јудити, Порцији, Султицији. Најзад једна „баханалица“ увенчава ову гозбу. —

Намах су сви дворови италијански стали подражавати те миланске свечаности, надмећући се у сјају и раскоши. Нарочито су Медичијеви, од реда страстни играчи, доприносили напретку играња. На једном дворском балу у Фиренци даван је балетски *дивершисман*. Седамдесет и две госпођице племићке изводиле су га — играјући све по 12 наједаред, у разним ношњама.

Чак се играло и у Ватикану! На концилу тридесеторице 1560 г. игру је повео кардинал од Мантуа — а играли су сви оци па и Филип II. шпански. Узима се да је та игра била каква павана или браила.

Сто година после првог балета давао се 1581 год. на француском двору, утицајем Катарине Медичи, велики комични „Балет Краљичин“ о свадби херцега од Жоајез. Аранжер балета био је италијански виолиниста Балтазарини. Костими пресјајни, злато, драго камење да се данас не да ни замислити. Шарене процесције, водена светковина с воденим колима, што их уз музику вуку 24 чамца (маске) одевени као Тритони или Дел-

фини. Ватромет, вештачке летње баште па велики балет: Цирка очарава, Меркур разочарава, сви богови *majores* и *minores* учествују у афери, врлине се шепуре, процесције богова, пантомине воде, провале облака, змајеви сипају ватру, и засењују чула, музичари бриљирају, у индивидуализирању инструмената а балети се изводе „тако у геометриским линијама да их Архимед не би боље повлачио“. — Пуста забава с примитивном музиком, препуна апотеоза, са читавим апаратом вештачких вештина, са елементима, цвећем и војницима.

Али се над племенитим изразом уздигла у овој првој париској светковини ренесансе *чиста математика*, што и доцније остаде идеал Французу. Најзад и балет коња, по флорентинској традицији! —

У овим балетима XV и XVI века налазе се сви могући мотиви: од ритерских гостри, религиозних представа, процесција, интермеца, хералдички, старозаветни, митолошки, синтеза уметности као забаве у атрапама, апотеозама, прерушавању, музици и певању. Учествују и домаћини у балету Цирке: дворани играју Јупитера и децу, племићке — госпођице — врлине, краљица предводи најаде, међу којим се налазе и кнегиња од Лотрингије, херцогинја Омале, маршаловица Рец. Друштво и театар су субјект — објект — неразделиви.

Од 1581—1610 на француском двору давало се преко 80 балета. Најпре су краљеви, кнежеви и племићи учествовали у балету али само изводећи игру при земљи (*danses basses*). Игру у скоковима изводили су играчи од позива и балетмајстори.

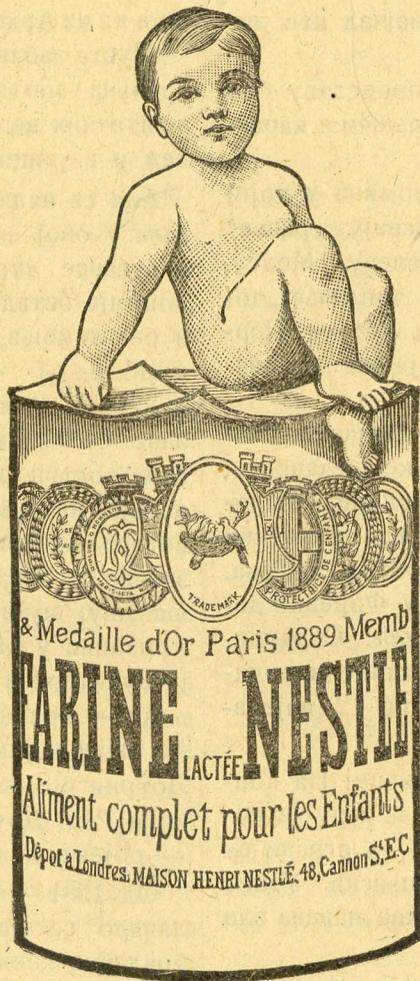
(Наставиће се.)

Женски Покрет
налази се у Краљице Наталије ул. 31.

МАЈКЕ!

Храните вашу децу НЕСТЛЕ—овим брашном

„НЕСТЛЕ“

„NESTLÉ“

Добија се свуда

